

ACC. N:R M. 15342:1-57

Landskap: *Halland* Upptecknare: *Ivan Johansson, Vävöbarna*
Härad: *Viske* Berättare: *olika personer; se upptecknarens anteckningar.*
Socken: *Vävö* Berättarens yrke: _____
Uppteckningsår: *1961* Född år _____ i _____

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Gudstjänst och nattvardsgång. s. 1-57. Lu F 107

16/3-61

Guds tjänst och nattvardsgångZUF 107Statskyrkan (Schartanissmen)Guds tjänstenAvser tiden 1910-1960

Högmässoguds tjänsten kallades i
Väro för högmässa eller predikan, det
senare särskilt av äldre personer. Övriga
guds tjänster kallades för ottesång, aftonsång
och veckomässor (passionspredikningar.)
Ottesången hölls på juldagen kl. 7 fm. och
aftonsången på långfredagen kl. 5 em.
Veckomässorna hölls på onsdagar eller torsdagar.

Luf 107

Landskap: Halland Berättare: _____
 Härad: Viske Berättarens yrke: _____
 Socken: Värö Berättarens adress: _____
 Uppteckningsår: 1961 Född år _____ i _____
 Upptecknare: Tror Johansson Björkebo Väröbacka

Berättare: Kyrkoherde Carl-Gustaf Muhl,
 född år 1906 i Göteborg

Pastor Bolg Glemme, född år 1921 i Ås. Viske härad
 " Ingemar Glemme " " 1923 " "

Kyrkvaktmästaren Oskar Johansson, född år 1903 i Värö
 Fröken Anna Dock, född år 1908 i Värö.

Fabrikör Rudolf Andersson, född år 1906 i Värö

Konstlär. Karl Johansson, född år 1896 i Värö

Älskefru Johanna Sofia Larsson, född 1871 i Värö

välbes kl. 10 fm. eller kl. 13 em. Under
senare år även som afton gudstjänst.

Sång och musikgudstjänster har
dessutom förekommit enstaka gånger på
1940- och 1950-talet. På hörsommaren musik-
andakt i kyrkan varje torsdag kl. 19.30
- 20. Avslutas med talochringning.

Högmässa med nattvardsgång halle-
des för nattvardstjänst.

I de högtkyrkliga hem det här
gäller och där man nog iakttagit de kyrk-
liga sedvänjorna gick man flitigt i kyrkan.
Om möjligt varje söndag om tillfälle gavs
därtill. Familjen följdes ut. En familje-
medlem stannade dock hemma för att
"passa huset", som det hette. Denna syssla

rättrade från äldre till yngre.

Av de mest betydelsefulla gudstjänsterna under året räknades i söndagen i advent, juldagen, nyårsdagen, trettioandagen, alla böndagar, Mariæ Bebildningsdag, palmvändagen, långfredagen, påskdagen, Kristi himmelfärdsdag, pingstdagen, midsommardagen, Mikaelidagen, Alla Helgans dag och domsöndagen.

För att fira söndagen på ett värdigt sätt gjorde man en del förberedelser här för redan på lördagen. Gårdsplanen sojades ren och snygg och man städade i kök och kammark. Var det vår och sommar blomstrade man blommor och grönt och satte i blomglas på bord, byråer och skåp. Söndagens måltider förbereddes liksom

för att kunna klaras av på söndagen med minsta möjliga arbete. Turan man gick till sängs tvättade man sig nog, såväl huvud som fötter.

För kyrkbesöket tog man på sig sina bästa kläder. De var alltid i blå eller svart färg, såväl manrens som kvinnans dräkt, från till början av 1930-talet. Därefter har såväl män som ljusa kläder använts vid kyrkbesök.

Under äldre tider borde en nyanskaffad klädedräkt bäras första gången vid ett besök i kyrkan och på ^{ett} sätt anses vara invigd.

Barnens klädedräkt ansågs ej vara så betydelsefull. Flickorna kunde ha blom-
miga klädringar och hattar. Pojkarnas kläder var av blå eller grå färg. Mellan-
färger förekom även.

5

Någon särskild dräkt vid speci-
ella högtider förekom ej här i Värö.

Bönderna, som bodde långt från
kyrkan, åkte till kyrkan med häst och
vagn. Men huvudparten av kyrkofolket gick
till fots, ensamma eller samlade i stora följen
som förtjade alltmer ju närmare man kom
kyrkan. Alla de stora byarna hade sin sär-
skilda kyrkväg. Många kyrkstigar var
även flitigt utnyttjade under "apostelhästarnas"
tid. En av de mest anlitade stigarna gick
genom Backa by och tjänstgjorde som kyrk-
väg för byarna Tahall, Bua och Backa.
Hundratal kyrkobesökare vandra denna
stig söndag, efter söndag fram till slutet
av 1940-talet, då den odlades upp sedan nya
trafikmedel, bilarna, hade gjort den obekvämlig.

Vid framkomsten till kyrkan
samlades männen i grupper och samtalade
om skilda angelägenheter samt om vad
som hänt inom socknen under den gångna
veckan. Kvinnorna vandrade vanligen
omkring på kyrkogården och samtalade
sine emellan. När det ringde samman
lyfte männen på sina hattar eller mössor
och hälsade i värdnad kyrklokals an-
sakobud och man vandrade allvarsfullt
in i templet och intog sin sedvanliga
plats i kyrkbänken. (Feden att lyfta på hatten
vid klokkringning är nu på väg att dö ut).

Även i och utanför kyrkstallet
samlade sig gärna männen till det ringde
samman. Likaså i vapenhuset. Där samlades
alltid ireds konfirmander för att i samlad
trupp gå mittgången fram till sina sittplatser

i de äldre bänkrarna mot koret.

Berättelser om ett något sväsen
föreläsning av folk som stannat utanför kyrkan
under pågående gudstjänst föreligger icke.
Prästerna i Värö under 1800-talet och början
av 1900-talet höll en sträng och omöjlig
kyrktukt över sin församling. För
ordningen i och utanför kyrkan svarade
kyrkvaktmästaren, kyrkovärdena och kyrko-
rådet.

I den äldre kyrkan i Värö förekom
stöldelning. Bänklängder från Värö av år
1752 och 1755 förvaras på Randsarkivet i
Lund.

Den gamla kyrkan revs 1855 och
ersattes med en ny kyrka med 1208
sittplatser. Lärskilda bänkar finns i koret
för familjerna från prästgården och klokkare-

gården. Den burgnare bonde- och herr-
skapsbefolkningen hade sina platser i de
främre kvartalen. Den bondebefolkningen
satt kvinnorna till vänster och männen
till höger. Herrskapsbefolkningen utgjorde
härvid ett undantag. Dessa familjer kom
i samlet krygg mittgången fram och
intog sina platser i det främre högra
bänk-kvartalet sittande tillsammans. En
vis värdighet präglade alltid dessa familje-
grupper.

Bönderna från de olika byarna hade
tillsammans på 1940-talet sina bestämda banker
och man talade därför om Trälstorgebanken,
Backa, Bua, Skällåkra, Tingarne, Norvära
och Svindjörstorp - Luvvära bankerna.

I de två nedre kvartalen satt folk
i gemen. Männen på sin sida och kvinnorna

på sin. Längst ned hade sockensackaren
sin plats vid utgångsdörren under läktaren.
Ungdomen höll helst till på läktaren eller
längst ned i kyrkan. Dessa sedvänjor
iaktogs av kyrkobesökarna tills i slutet
på 1930-talet. Därefter har man inte hållit
så styvt på någon bestämd sittplats.

För huvudbonaderna finns i Vårö
kyrka en särskild hylla under sittplanken
i bänken och där placeras man sina
hattar eller mössor. Trinnorna har sina
huvudbonader på sig inne i kyrkan. De
äldre damerna fäste stor vikt vid att hu-
vudbånen skulle sitta väl på huvudet.
Den fästes därför med en knaggenål i
hårknuten på hjässan för att sitta korrekt
och oklanderligt. (1900-1930). Trinnorna
hadde i regel en särskild axelschal (släng-

skäl). Vid ingången till sin bänk tog de av skolen och lade den på bänken för att sitta på under gudstjänsten. Den togs åter på seden man kommit utanför kyrkan efter gudstjänstens slut.

Thiunnorna borde aldrig gå till kyrkan med händerna baka. Därför bar man handskar såväl sommar som vinter. Färg: svart eller grå. (1900-1930).

På vintern hade man fjocka och varma ylleplagg för att hålla sig varma i kyrkan.

Under sommaren hade man med sig kryddväxter, isop, salvia och lavendel och satt och luktade på under prästens långa predikan. Under själva högsommaren band man ihop särskilda kyrkbuketter av nejlikor, isop och lavendel.

Många kvinnor hade en särskild svamp-
dos av silver innehållande en svamp
som genomfuktades med parfym. Par-
fym kunde även stänkas på kläderna.
(1870 - 1930).

Under gudstjänsten kunde
kvinnorna sitta och suga på karameller
eller sockerbitar. Männen njöt av en god
pris snus eller tobaksbuss. Prästen snusade
själv under tiden han utlade predikotexten.
(fram till 1935).

Under fastlags tiden och fram till
påskdagen var kyrkan klädd i svart på
predikstol, altare och altarring. På påsk-
dagen utbyttes den svarta klädseln mot
en skrud i rött som sedan var i bruk
till nästa fastlag. Samma bruk fortsätter.

Vid jordfästningar är kyrkan

alltid tillfälligt bländ i svart.

Under äldre tid fram till 1870-
talet stöptes ljusen till kyrkan här i Värö.
Sedan det blev ljus och ljögna i marknaden
har man använt Filjeholmens ljus. Över-
blivna stumpar från Ottesingen såldes
på auktion fram till 1939. Därefter har
man övergått till att stöpa nya ljus av
de överblivna stumparna och använder
dessa ljus i de gamla mässingkrönorna
på altaret samt i ljusstakarerna längs ut-
med mittgången i kyrkan.

Präfall under gudstjänsten har
inte förekommit i Värö kyrka under den
tid någon nu levande minnes. Däremot
lutar sig menigheten ned i bänkarerna
under följande moment i gudstjänsten:

Sedan man intagit sin plats i kyrk-
bänken, vid uppläsning av Syndabe-
trännelsen, vid kollektsbönen, vid bön
före och efter prediknan. Här i Särö även
när prästen läser välsignelsen. Tuhningen
hade inget särskilt namn. Göra korstecken,
baga eller niga förekommer inte här.

Flera församlingen reser sig vid följande
tillfällen: Vanlig söndag vid "Allens Gud i
himmelrik". Utlystes på en högtidsdag mot
"Vi prisar Dig, tillbedja Dig". Vid läsningen
av epistellecten, evangeliet och trosbe-
trännelsen. När den text läses, varom det
prediknas från predikstolen. Under altar-
fjärdan: "Fackorn och lovom Herren".
Vid psalms försedd med stjärna.
Alla kyrkobesökare iakttaga dessa

bruka, som fortfarande är i helgd.

I gamla tider och även på 1900-talet fram till 1940 var det inte ovanligt att prästen gjorde vissa suspensioner i sin predikan om missförhållanden bland ungdomen och folket i gemen. En och annan predikan kunde i detta fall rent av bli ett råpst- och rättarding, med församlingen.

Ljälösa predikan varade i äldre tider minst 1 timme. Nu, 1961, omkring en halv timme, ibland kortare. En förkortning av predikans längd påbörjades på 1930-talet.

Om predikan var kortare under vintern i äldre tider är ej känt.

Någon vit duk i handen har prästen ej använt här vid predikan eller efterfrånst.

Viktigaste momentet i gudstjänsten var själva predikan, ordets förkunnelser rent och klart.

Innan orgel fanns i kyrkan ledde psalmaren psalmsången stående i koret framför menigheten. Flera medhjälpare kallades försångare.

Psalmerna sjöngs långsammare än nu, men folket deltog allmänt i sången.

Sedan Vår församling med ingången av 1940-talet fick en ny orgelist infördes därmed en ny riktning inom kyrkomusiken. Templet i psalmsången ökades och för den äldre generationen blev det svårt att anpassa sig efter denna forcering av psalmsången. Många röster lystrade därför mer i kyrkbänkarna.

På första söndagen i advent

1958 började kyrkostämman på försök
införa växelsång mellan män och
kvinnor. Man valde psalm nr 41, där
vers 1 sjöngs gemensamt till orgelmusik
med församlingen. Vers 2 sjöngs sedan
av männen utan musik och kvin-
norna fortsatte med vers 3. Vers 4 sjöngs
gemensamt med församlingen, varefter
vers 5 och 6 sjöngs som växelsång. Till
orgelmusik sjöngs slutligen vers 7 gemen-
samt med församlingen.

Denna växelsång har sedan dess
fortsatt på 1 söndagen i advent.

Växelsång mellan präst och för-
samling saknar någon särskild be-
nämning här. (Dubifoni).

Efter införandet av 1937 års
psalmbok har följande psalmer vid

årets stora högtidsdagar varit speciella:

- Första söndagen i advent: Nr 41-43 och 48
- Juldagen: Nr 53-55 och 60
- Nyårsdagen: Nr 66 och 461
- Trettondagen: " 67 " 69
- 1 Bön dagen: " 152
- 2 " " 124
- 3 " " 248
- 4 " " 12-9
- Marie Bebildseday: Nr 16 och 45
- Palmsöndagen: Nr 80
- Skjutfredagen: " 92
- Påskdagen: Nr 102 - 106
- Kristi Himmelfärsdag: Nr 125
- Pingstdagen: Nr 129 - 130
- Midsonnvardagen: Nr 474 - 475
- Mikaelidagen: Nr 142

Alla Helgans dag: Nr 144 - 147
Domsundagen: Nr 587 - 591

Instrumentalmusik har inte förekommit i Vår kyrka under äldre tid. Däremot några gångr under 1940- och 1950-talet.

Att man svängt psalmodikon i kyrkan saknas uppgifter om.

Förbön för svårt sjuka församlingsbor har förekommit sedan långt tillbaka i tiden och brukas alljämt. Man säger att "det bås för någon", den eller den

Tacksägelse efter avlidna församlingsbor inhård kyrkofolket med deltagande och begrunden. Fysning till åktenstuge

med nyfikenhet intresse. Man sade skämt-
samt här om att de blivande kontrahen-
terna "runtat ner från predikstolen och
brutit benen av sig". För att hjälpa dem
i deras svåra betänghet upprättade
ungdomsvännerna lysningsparet med
"Käpp och krycka" lördagen efter första
lysningdagen.

Vid uppläsningen av allmänna
kungörelser efter högmässans slut utgick
huvudparten av gudstjänstbesökarna.
Blott kyrkord och kommunalman
stannade kvar. Prästen brukade läsa kun-
görelserna i snabb takt, varför det var
svårt att uppfatta vad som förelästes.

Enligt lag av den 13 mars 1942
upphörde detta slag av meddelanden till

allmänheten genom kyrkans försorg.
Nu lämnas blott kyrkliga tillkännagivanden
strax efter predikans slut.

Trollet utnyttjades i särskilda
trollettblösor, som fanns uppsatta inne
i kyrkan vid de tre utgångsdörrarna.
Offret utnyttjades på ett bord i koret.

Förhör på jängen förekom
på 1800- och början av 1900-talet.

Efter gudstjänstens slut skyndade
sig var och en hem till sitt. Några sär-
skilda bruk var ej förknippade härmed.
Endast efter julottan hörde bönderna i kapp
för att först komma hem. De rastaste
bönderna skulle nämligen under det
kommande året ligga i före med sina
gärningar hemma på gården, enligt jängse

gammal fro bland allmogeen.

Vid hemkomsten från kyrkan brukade man berätta för de hemnavarande om de nyheter man hört på kyrkvägen samt vad som förevarit i kyrkan, nya dödsfall och lysningar till äktenrelaterades.

Senare på söndagsaftner middagen högläsa någon äldre man eller kvinna en postillpredikan för husfolket, som med stillhet och andakt åhörd gudsbudet.

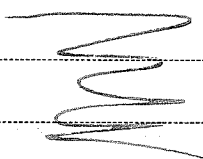
Andaktsstunder ute i socknen har endast förekommit under de senaste 20-åren. Prästen har besökt äldre personer och läst en predikan för dem. Tidigare hölls husförhören antingen i kyrkan eller i någon skola inom socknen. Varje rote kallades till sitt husförhör. Numera kallas

22

dessa husförhör i något hem ute i byarna.
 Husförhöret blir nu för tiden ganska
 fåtaligt besökta av byborna.

Vårdfolket säger emot prästen,
 som därefter går runt och hälsar på de
 församlade och sedan inledes samman-
 komsten med psalmsång. Sedan följer
 bibelförklaring och bön, varefter man
 äter gungar en psalm. Till sist bjuder
 vårdfolket de församlade byborna på
 kaffe.

Husförhöret hållas i kyrkligt
 intresserade hem och gå inte i tur
 efter hushåll.

Tio år i Värö 1937-1947

Värö församling intar inte någon särställning i kyrkligt hänseende om man jämför det med grannsocknarna. Kyrkobesökarnas antal håller sig vid 10 proc. av befolkningen. Detta torde vara ordinarie för denna del av Halland, där ingen av den mäktiga schartauväckelens pionjäres verkat. Denna väckelses utmärkande drag återfinnes visserligen, men i andra och tredje generationens mera avslipade form. Det är en hos de äldre generationerna grundfast katekestundstund med utpräglat förståndsmässig prägel. Vidare en sjätte-fallen förtegenhet i andliga ting. Denna förtegenhet har dock ytterst sällan blivit ett program och ganska lätt

kan man komma i pantel om andliga
siny.

Att den schartauanska väckelsen
icke präglat församlingens liv i större
utsträckning, torde dock ha ännu en or-
sak. I Värö har nämligen funnits ett litet
men intensivt inslag av en äldre och mera
känslöbetonad rörelse, den s. k. Floopian-
ismen, vars upphovsman komministern
Jacob Otto Floop i Svenljunga, sin mesta
tid boende i Holsljunga, räknade lärjungar
ända från Viskans utlopp. Centralgestalten
var under 1900-talet i denna trakt ämbon
"Anders i Freared" som i sin vänkrets
hade "Bybörs Fredrik" och "Lonea Erik"
bland några andra från Värö. Deras inner-
liga religiositet som mer och mer närade
sig Evangeliska Fosterlandsstiftelsen, har givet

Värölyggheds andliga musikte ett mjukare drag.

Några äldre ceremonier borde
snarast leva kvar, om man undantar
den gamla vackra seden att lyfta på mössen
eller hatten, då kyrkklockorna börjar ringa.
Man hälsade i vördnad, det glättiga sorlet
dämpades ner och gudstjänstens höghet och
helgd kastade sin skugga framför sig.

De centrala och äkt kristna sed-
vänjorna lever dock obrutna kvar. Barn-
sojet förekommer allmänt fränsett en mindre
grupp pingstvännen, huvudsakligen boende
i Bua. Konfirmationen har också ett starkt
fäste i det allmänna medvetandet. Natt-
wardsdeltagandet borde ha hållit sig kon-
stant under de senaste fjugo åren. Skär-
torsdagens nattvardsgång är den mest besökta.

Då torde omkring 150 nattvardsgäster in-
finna sig.

kyrkobesökarna kommer från
alla åldrar. Mest ungdomar och äldre,
medan mellangenerationen är sämre
representerad. En ganska stor del av den
konfirmerade ungdomen samlas regelbun-
det till konfirmandmöten, där bibelstudier,
föreläsningar, konvulsiva samvaro och utflykter
omväxla.

Hur är då det personliga för-
hållandet till kyrkan och präst? Här om
vagar man inte yttra sig lika bestämt, men
något kanske framkommer och förklaras
om vi följer med prästen på ett sjuk-
besök, som samtidigt blir ett hembesök.

Bud kommer till prästgården,
det är någon som vill ha nattvarden.

Flora är sjuk, men det är inte något slags avsked eller "sista smörjelse" det är fråga om. Det är helt enkelt så att sjukdomen hindrade henne att komma i kyrkan sist nattvardsbordet delades.

Prästen plockar fram "sockentyget" Tralken och gatönen i det slitna träfordralet och ger sig iväg. Vägen går över den blåsigta slätten, genom Skogens lugn, förbi sorgsammas fjärrar och muntra bäckar. Under tiden tänker han på henne, som nu väntar på att prästen skall komma med de heliga lävorna.

Det har hunnit kvällas innan prästen knackar på. I dag är han väntad och då skall han gå till stora dörren. I finrummet sprakar brasan och det märks på den lilla rån luften att här eldas inte alla

degar. Men nu skall det vara varmt
där. Det är ett bevis på tillgivenhet, som
prästen vet att sätta värde på.

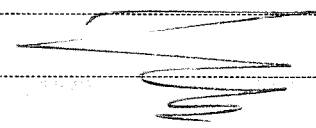
Ute i kammaren ligger gamla
mor och hennes ögons glädjeskrälande
blick övertyga prästen om att hans ar-
bete inte är förgäves. Så hälsar han på alla.
Det är tre generationer och alla har han
haft att göra med. Han har vuxit samman
med denna familj, som med så många
andra, genom att han fått vara med vid
deras livs vägskil. När far dog, när äldsta
dottern gifte sig och lille, lille bror skulle
döjas.

Så samlar sig alla runt gamla
mors säng med knäppta händer. På ett
litet bord har man ställt en vas med blom-
mor på ~~en~~ en vit duk. Prästen dukar

där nattvardsmåltiden och sedan börjar
gudsfrånsten. Det korta talet är mera ett
samtal och vänskapen växer ut i en
starkare gemenskap, meddelaktigheten
i livets blod och bröd.

När nattvardens element delas ut
blir det rymd av evighet i det låga rum-
met och klosters klingande timslag
hörs avlägset nästan dröjande. "Ordet blev
kött och tog sin bostad ibland oss".

Fa, detta ord är prästens upp-
drag och gäva, ängest och glädje. Med det
skall han gå ut och genom det fram-
växer en gemenskap, som sträcker sig
över tidens och rummets gränser.

Julotta vid skelshiften

Tidigt på juldagsmorgonen var vi uppe och ordnade oss för julotta, som på den tiden hölls i kyrkan & på morgonen stora och små skulle till ottesingen, ingen som kunde komma ut på egen hand hemma. När vi kom ut i mörkret på julmorgonen var det kusligt och kallt, men borta i kyrkan - oh, vad där var lust och ro!

Folket var i rörelse överallt, en och annan kom körande till julotta, men de flesta gick till fots. Man hörde röster i mörkret men ingen visste vem som gick framom innan vi kom till kyrkan och steg in. Det fanns en och annan som höll sig med lykta, men

för de flesta var det att följa vägen så gott man kunde och om någon kom förande förbi, tvickt högra undan.

Nu som man ringde det i kyrkan klockan, vi steg in och inom kort var kyrkan full av folk, unga och gamla.

Vi pojkar hade vårt lilla undantag på den läktare, som vette åt klockaregården.

Där var det som det kunde med autändigheten.

På den andra läktaren satt en del av dem som kände sig något förnämre än de övriga sockenborna och långt fram satt prästfolket och mansellerna på Åraberget.

Nu brusade kyrkorgeln, psalmböckerna kom fram och i det svaga ljuset letade man efter julehymnen och i ett nu

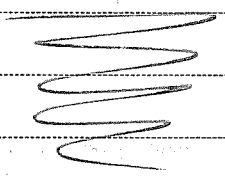
Stämde den väldiga menigheten in "Var
hälsad, sköna morgonstund..." Det var för
både gammal och ung en oförlägenlig
högtidsstund.

Prästen ledade om barnet i
krubban om änglarna, herderne och
singen. Stämningen var allvarlig, man
såg med barnets fantasi allt så levande och
verkligt som endast ett rent barnsinne
kan förnimma julevangeliet. Predikan
på juldagsmorgonen var ej särdeles lång, men
desto allvarligare. Efter att ha gjort en ut-
läggning av texten och kommenterat vad
julen rör sig om, vände sig prästen mot
folket med erinran om att använda
julspriten med måtta, så att den ej för-
störde den sanna juleglädjen. Så spelades
ännu en psalm och folket sjöng av alla

krafter medan gubbarna vred på
tobaksbussen och passade på att spotta
någontans under bänken.

När vttisången var över och
folket störtade ut var det fortfarande
rätt märkt, men så småningom började
det dagas. I långa köer ringlade sig
folket fram på de smala Myrkovägarna,
som många vintrar var ofarbara
genom snö

Juldagen var det högmässa
kl. 1 em. och så var folk allmänt i
kyrkan, särskilt de äldre.

Kyrksugen

Talet om kyrksugen är känt i Värö men ett få saken direkt bekräftad har ännu ej lyckats. Sedan förekom dock i norra Halland på 1800-talet och man vågar därför anta att den vid några tillfällen förekommit även i Värö.

Vid "gravöl" medfördes alltid brännvin under färden till kyrkan, var vid. männen som bar kistan. prästerades med "kalvjustesugor" då och då, ju fler ju längre väg man hade att vandra till kyrkogården.

Nattvardsgöngen 1870-1945

Summalan till nattvarden, som varje nattvardsgäst i regel gjorde före varje nattvardsgång, skedde nästan alltid den närmast föregående söm- eller helgdagen i samband med högmässan, men under fastan också ibland vid passionspredikan under veckan. Före 1906 tycks denna summalan ha gjorts muntligen till klockaren efter gudstjänstens slut, men i början av detta år ändrades förfaringsättet. (Under 1800-talet var det blott ett fåtal av de äldre personerna som var skrivkunniga, men efter folkskolans genombrrott på 1880- och 1890-talet blev skrivkonsten allmän. Folks behövde inte längre "läsa nypa" för att uttrycka sig i skrift. I. J.). Därav lämnar följande passus i hängjordsboken

från Botdagen nämnda är besked: "I dag 14 dagar hålles här skriftermål och närvarogsång, vartill utteckning sker nästa söndag - och tillkännages att utteckningslagrar skola inläggas i en så sakristian - bänken så uphängd läda; därest sådana volennas före gudstjänsten, ejest volennas de vid själva utteckningen efter gudstjänsten."

Vare sig anmälan skett muntligen eller skriftligen - när det blev enbart skriftligen är inte bekant - så har klockaren gjort utteckning här om i böckerna för varje anmäld församlingso. Före 1896 noterades detta i husförhörlängderna i en särskild kolonn och efter detta är fram till 1920 har särskilda kon. munionslängder använts.

Annaleringsträngen borttoys år 1910
i samband med att kravet på anteckning
i kommunionslängden avskaffades. Förfarande-
sättet med böjarna togs ändå inte bort då
utan förbättrade och förekommer fortfarande.

I Konfirmandboken från den 7 augusti
1870 står antecknat: "Nästa söndag, bliver
här, om Gud vill, den Gudsfrösk och i
dag om 14 dagar i skrift och nattvardsgång
vartill en månad sker nästa söndag i vanlig
ordning. Men i anledning av vad vid
senaste Nattvardsgången tilldrog sig och vad
som i denna församling icke lär vara
ovanligt, att nämligen ganska många gå
sannmålade till H. H. Nattvard (förra gången
var detta förhållandet med omkring 150
personer) vill jag allvarligen påminna

Försonlingen, att detta är ett stygt osticket,
 som bör alldeles bortläggas, och kan desto
 lättare ske, som var och en väl må kunna
 de få gånger varje år, sådant kommer
 i fråga, göra sig den mödan att sådant i
 vederbörlig ordning, anmäla. Det osticket
 är i lag strängeligen förbjudet och kan
 medföra ganska stora slagenheter, dels så
 att Prästen med all rätt och skäl kan
 vid nattvardsutdelningen förbjuda den,
 som han finner hava sammald frängt
 sig fram till nattvardsbordet, dels så, att
 ett lätteligen kan uppkomma brist på
 bröd och vin, då nämligen de sist fram-
 kommande måste av sådan anledning
 uteslutas, såvitt de kunna vara behörigen
 anmälda; och kyrkovårdarna äro icke
 pliktiga att hava bröd och vin i bered-

skapa för flera än de som behörigen är
anmäla - vilket allt skulle väcka ett lika
obehagligt som störande uppmärksamhet vid den
heliga förrättningen. (Prosten Oscar Erhard Babbe,
Byrkoherde i Väst 1868 - 1891. Förde ett strängt
regemente bland sina församlingar.)

Från en muntlig källa, en 93-årig
församlingar, återges denna uppgift, att
det ibland händer, att sådana, som anmält
sig, inte gick, inte bara beroende på sjukdom
och andra laga förfall utan därför att de
anmälde sig för syns skull för att på så
sätt upprätthålla sitt goda anseende och
så. Konmunionen länge var ett civilt
kompetenskrav.

I en anteckning från den 2 juli 1871

framhållas det: "Till dessa förhör (här av-
ses husförhören, som flera år hölls i kyrkan)
skallas alla inom roten - med undantag en-
dast av de barn, som ännu icke kunna
läsa i bok; och kommer hädanefter den
ordningen att iakttagas, att den som utan
giltigt skäl försummat förhöret tvänne
år i rad, får icke anmäla sig till ståt-
vardsgång hos Klosteraren i vanlig ordning,
utan skall personligen anmäla sig hos
Pastor å någon förrättningsdag." Bebe.

Den 6 november 1881: "Vid uppställ-
ningsstämmor för justering av Husförhörs-
längden skola alla de, som denna höst
hava inflyttat till församlingen, avlämna
sina prästbetyg, och de som icke hava
betyg för försvarlig Christendoms-Trost."

skola personligen inbjuda sig, såvida
de äro betänkta på att här vilja begå
H. H. "Nattvard." Rubbe.

Under åren 1871 till 1935 hölls från
8 till 11 nattvardsgångar pr år, från 1936
till 1947 från 5 till 9 pr år.

Antalet gäster utgjorde 1871 under
hela året 3928, med högsta antal å 588 och
minsta å 187 gäster vid nattvardsbordet.
Socknens folkmängd detta år var 3189 personer.
10 nattvardsgångar detta år.

1881: under hela året 2996, med högsta
antal å 542, minsta 162. Folkmängd: 3160.
9 nattvardsgångar.

1897: under hela året 3002, högsta 763,
minsta 131. 8 nattvardsgångar. Folkm. 3022.

1901: Under hela året 2899, högsta antal 431, minsta 89. Natthvardsg. 11. Folkm. 2966.

1911: Under hela året 1918, högsta 414, minsta 102. Natthvardsg. 9. Folkm. 2837.

1921: Under hela året 1295, högsta 247, minsta 73. Natthvardsg. 8. Folkm. 2580 personer.

1931: Under hela året 513, högsta 110, minsta 30. Natthvardsg. 8. Folkm. 2434 personer.

1941: Under hela året 302, högsta 67, minsta 30. Natthvardsg. 6. Folkm. 2366 personer.

1947: Under hela året 630, högsta 180, minsta 28. Natthvardsgångar 8. Folkm. 2389.

Flitigast gick folket i Våro till Skriff vid tre tillfällen på året: 1. på våren, mest i april 2. i juli och 3. vid årets sista natthvardsgång, som inföll antingen i nov. eller december. Allra flitigast gick man till

Skript under juli.

År 1871 började man med att hålla nattvardsgång på en och annan lördag under året. Den hölls kl. 10 fm. Denna nya ordning gillade emellertid inte sockenborna, men den har i alla fall tillämpats fram till vår tid.

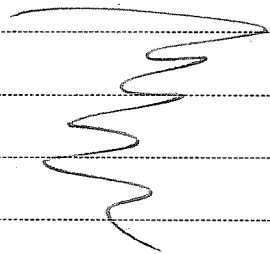
Under en lång följd av år hölls skriftermålet och nattvardsgången i regel vid tidig gudstjänst. Då det var enbart högmässa började denna kl. 9 fm. men med skriftermål kl. 8 fm. En av orsakerna till att det inte under 1870- och 1880-talet var nattvardsgång under december och januari månader torde vara den att det var rätt märkt kl. 8 på morgonen. Det var då bättre att förlägga nattvardsgången till lördagen.

År 1890 hölls under vårt fidsavsmitt

första zungen nattvardsgång i samband med
passionspredikan under veckan enligt följande
ordning: Skriftermål - passionspredikan -
nattvardsutdelning. Detta förekom ofta sedan
under årens lopp, vanligen då på torsdagarna.

1891 och 1911 hölls nattvardsgång på Påsk-
dagen.

Från 1936-37 har det blivit tradition
med Skärtorsdagsnattvardsgångar men då för-
legde till eftermiddagen.

Nattvardsgängen1947 - 1961

I äldre tider sade man "gå te skrefst",
nu nattvardsgång. Numera ordnas nattwards-
gång 11 till 12 gånger om året. Söndagen
före en nattvardsgång meddelar prästen från
predikstolen församlingen om att nattwards-
gång ordnas i samband med högmässan
nästa söndag. Vid inget tillfälle har hit-
tills nattwarden behövt inställas på grund
av att nattvardsgästerna uteblivit. Fyra gånger
under året synes det att man bör delta i
Herrens Heliga nattvard.

Enstild kommunion har före-
kommit någon enstaka gång på 1940- och
1950-talet.

Nattvardsvinet kallades av de äldre för "börkewin", oblaten har inget särskilt namn här. Nattvardsvinet förvaras i kyrkan i ett särskilt vinskåp. Överblivet vin efter en nattvardsgång slås bort. Oblaterna infördes från Ersta Diakonissanstalt.

Tidigare var anmärkning till nattvardsgång obligatorisk. Nu föreligger inget tvång, utan det står var och en fritt att delta i nattvarden utan föregående anmälan härom.

Skriftermålet förekommer nu vanligen i samband med högmässan och är sedan 1940-talet infogad i densamma. Enskilt skriftermål förekommer i enskilda fall, dock ytterst sällan.

Tidigare gick prästen fram och åter

på mittgången i kyrkan och samtalade
och förhöörde folket efter predikans slut
Söndagen före en gäst nattvardsgång.
Numera säger sig prästen med att från
predikastolen påminna församlingen om
den förestående nattvardsgången söndagen
därpå.

I kläddräkten förekommer ingen
skillnad vid ett vanligt kyrkobesök eller
nattvardsgång. Man bär alltid sina bästa
kläder när man går till kyrkan i Värö.

Kyrkdräkten var fram till 1940-talet
alltid i en mörk färg, men under de senaste
30-åren har det förekommit att även natt-
vardsgäster bär ljusa kläder.

Främnarna bär och bär även nu en
vit näsduk i handen.

Nattvardsgästerna äro spridda över

hela kyrkorummet.

Tidigare var det sed att först män-
nen och sedan kvinnorna gick fram till
altarringen och deltago i den Heliga akten.

Vårje kväls av nattvardsgäster kallades för
ring. Ofta förekom ett flertal "ringar" av
särta män som kvinnor vid en nattvards-
utdelning. Detta var särskilt vanligt i äldre
tid, då antalet deltagare var mycket stort.

Under 1950-talet blev det allt van-
ligare att män och kvinnor gick fram
samtidigt till nattvardsbordet, ett tecken
som nu fortsätter.

Sedan att niga eller boga inman
man lämnar altarringen förekommer blott
i enstaka fall. Infördes på 1940-talet och har
färdmodligen sitt ursprung från Malmö.

När prästen blir kallad att besöka någon sjuk församlingsbo kallas detta för sockenbud eller sjukbud. Den medförda utrustningen kallas för "sockentyg".

Antalet nattvardsgäster

1950: Under hela året 655, högsta Skärtorsdag med 111 st., lägsta 27. Folkm. 2414.

1955: Under hela året 616, högsta Skärtorsdag med 116, lägsta 30. Folkm. 2373

1960: Under hela året 730, högsta Skärtorsdag med 127, lägsta 28. Folkm. 2291

Möte med konfirmandernas föräldrar har hållits i prästgården 1960 och 1961.

Nattvardsjängen 1910-1930

Dagarna innan man berestade en
nattvardsutdelning läste man flitigt i bibeln
och andra religiösa andaktsböcker för att
vara beredd och värdig att delta i den
Heliga akten. Man bar svarta kläder från
brygg till till såväl män som kvinnor.
Mörkblå gick även an. Man åt som
vanligt. Äta eller inte äta var ej tal om i
Vårt. Däremot hade man en sträng upp-
fattning om att vara värdig att begå Natt-
varden. Prästen förmanade allvarligt om just
denna sak.

Efter hemkomsten från kyrkan
skulle man stanna inne i stillhet och
ägna dagen åt läsning och meditation.

Utdrag ur protokoll vid
Biskopsvisitation i Värö
d. 11-13 aug. 1860.

§ 3.

Vid visitationsföreläsningen be-
slutades att prägen som staldning i Värö
kyrka skulle på sockenstämma företagas,
och önskade kontraktsprosten Mueller att
åt hans farnidj en särskild bänk måtte
anläggas och förses med nyckel, varill för-
samlingen tämnade sitt bifall.

§ 4.

Limbberättelsen utgjyste att inom
pastoratet finnes en äldre person, som ännu
ej första gången besökt Herrans Heliga
Waldvard, och önskade H. H. Biskopen att
denne person måtte med längvar behandling.

§9.

H. H. Biskopen yrkade, att de personer inom pastoratet som bylla Baptis-
men, behandlas på bästa sätt, på det de
måtte förtröda sina villfarande meningar.

§18.

Slutligen yrkade hans H. Biskopen,
att, alldeles som Nya Psalmboken i de allra
flesta församlingar i riket blivit antagen,
beslut skulle fattas om densamma an-
fående även inom Vårö pastorat, var till
flera av de närvarande lämnade bifall,
men då många nej hördes, anmodade
H. H. Biskopen Kontraktsprästen Mueller
att på nästkommande års föredraga
saken.

Gust D. Björck
Biskop

Tidig gudstjänst kl. 9, den kl. 1
evn. med nattvardsgång kl. 8 fm.

Ötbesing hålles i Värö kyrka jul-
och pingstdagarna.

Församlingen i Värö är ganska
kyrkosam även vid passionspredikningar
och iakttaga tiden så att den infinner sig
vid gudstjänstens början och i allmänhet
avbidar dess slut.

Nattvardsvinet hämtas och förvaras
av kyrkovårdarna. Att något missbruk
eller vidskrymelse därmed bedrivits har
icke förports.

Av de barn som annula sig
till beredelse för sin första nattvardsgång,
fordras att de kunna rent och obhindrat

läsa uti bok samt Luthers mindre kate-
kes med den däröver utlysta förklaringen,
vilket kunskapsmätt dock hos många
saknas.

Skolan till nattvardsundervis-
ningen sker i december och undervis-
ningen börjas i februari påföljande året.

Nattvardsmyndigheten konfirmeras
vanligen i september eller oktober må-
nad.

1859 var det 60 nattvardsbarn,
varav 6 exkluderade.

Sven Johan Meuller

Präster i Värö1860-1961

Sven Johan Mueller	kyrkoherde	1871-1867
Oscar Erhard Pabel	"	1868-1891
Johan J. Cullberg	Bitr. pastor	1876-1880
Birger Magni	" "	1880-1883
Otto S. Hallberg	" "	1883-1884
Reinold Cervin	" "	1884-1885
P. B. Gunnarsson	" "	1885-1887
Anders J. Fahl	" "	1887-1889
Anders Blin	" "	1887-1888
Hans Alfred Hedin	" "	1889-1892
Albin Sundin	Vice "	1892-1895
Johannes Löhrman	Kyrkoherde	1895-1902
Fage Lindvall	Bitr. pastor	1902-1905
Carl Fredrik Mueller	Kyrkoherde	1904-1909
Sven Justus Mueller	Bitr. pastor	1905-1905

Gustav Mueller	Bitr. pastor	
Peter H. Gardeel	" "	1908-1909
Olof E. Ulrici	Vice "	- -
Nils Peter Johanson	" "	1909-1911
Birger Johnson	Tyrkoherde	1911-1936
Arvid Hallind	Vice pastor	1936-1937
Sigurd Glemme	Tyrkoherde	1937-1947
Rolf Glemme	Vice pastor	1947-1948
Carl-Gustaf Muhl	Tyrkoherde	1947-

Organister i Värö

Elias Wallin, född i Valinge, Halland,
år 1810, död 1894. Organist i Värö 1834
— 1894.

Alfred Ehrn, född i Frästöv, Halland,
år 1849, död 1940. Organist i Värö
1895 - 1940.

Inga-Hill Johnson, född i Malmö
år 1913. Organist i Värö 1940 —